

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА
МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ
В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

Наукові записки

Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 17

Заснований в 1996 році

Рівне – 2001

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 17. — Рівне: РДГУ, 2001. — 173 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович**

(Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**

(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**

(заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович**

(Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**

(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**

(Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**

(Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**

(Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**

(Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна**

(Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**

(Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**

(Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**

(Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**

(Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**

(Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович**

(заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 11 від 29.06.2001 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.
Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 06 — 8
гуманітарний університет, 2001

© Рівненський державний

Багато уваги приділяється проведенню сумісних із батьками заходів, деякі з яких стали вже традиційними. Першим із таких заходів було посвячення молодших вихованців у члени клубу і святкування дня народження клубу. До свята готувалися всі: і маленькі, і дорослі. Батьки спекли святковий пиріг, виготовили картки членів клубу, а діти вивчили і розповіли вірші, заспівали разом із дорослими пісні, відгадували загадки тощо. Після проведення заходу дорослі розповідали, як їхні діти готувалися до свята, як деякі з них вибирали навіть вбрання, а малюки згадували, чия матуся брала участь в іграх, чия допомагала відгадувати загадки. Така сумісна діяльність наближає батьків до дітей, взаємозбагачує духовно. Завжди захоплює вихованців Новорічне свято, до якого діти разом із дорослими прикрашають клубну ялинку, зал, на яке приходять Дід Мороз і приносить дарунки. Цікавою була пропозиція одного хлопчика підготувати й покласти під ялинку дарунки для батьків. Діти зробили малюнки, а на святі Снігуронька подарувала їх дорослим. Цього року вперше разом із батьками діти ходили колядувати, щедрували, за що отримували цукерки, невеликі сувеніри. У “Ровеснику” започаткували так званий відеолітопис клубного життя. Коли діти дивилися фрагменти цього запису і пізнавали себе і своїх рідних, то були в захваті від побаченого.

Співпраця, співтворчість, спільні захоплення, можливість самореалізації, радість відкриття, психологічний комфорт – все це характерно для сумісної діяльності педагогів і вихованців. Особистість дитини, її інтереси завжди у центрі уваги педагогів. Досвід клубу “Ровесник” свідчить, що позашкільні навчальні заклади такого типу є актуальними і мають право на існування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сущенко Т. І. Фактори позашкільного виховання // Початкова школа. – 1996. – № 2. – С. 43.
2. Порадник діячам позашкільної освіти і дошкільного виховання. – К.: Видання Департаменту Позашкільної Освіти, 1918. – С. 144.
3. Сущенко Т. І. Педагогічний процес у позашкільних закладах. – Запоріжжя. – 1993. – С. 7.
4. Каникулы: игра, воспитание. О педагогическом руководстве игровой деятельностью школьников. – М. – 1988. – С. 8-9.
5. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в 5 т. Т. 1. – К., 1976. – С. 181.

Одержано редакцією 28.04.2001

УДК: 373. 014

М. С. ЯНЦУР

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ У МІЖШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНО-ВИРОБНИЧОМУ КОМБІНАТІ

У сучасних умовах все гостріше постає проблема зайнятості населення і особливо молоді. Влаштуватися на роботу по закінченню школи молодій людині практично не можливо в основному із-за того, що вона не має відповідної професійної підготовки з конкретної спеціальності. Забезпечити таку підготовку покликані міжшкільні навчально-виробничі комбінати (надалі – МНВК), які повинні задовільняти потреби громадян, держави і суспільства у поглибленні базової трудової підготовки школярів 8-11 класів, здійснюючи професійне консультування учнівської молоді, організовуючи їх добровільну продуктивну працю та забезпечуючи реалізацію потреб особистості в отриманні професії і кваліфікації відповідно до її інтересів, здібностей, наявних умов [5].

Історія МНВК розпочинається з кінця 50-х початку 60-х років. У цей час у країні почали створюватися навчальні цехи при великих промислових підприємствах, де проходили виробниче навчання учні 9-11 класів. Кількість їх швидко зростала і згодом виробниче навчання в них почали проходити не тільки учні однієї, а відразу декількох шкіл району, міста. Таким чином навчальні цехи почали виконувати міжшкільні функції і стали перетворюватися в МНВК. Мережа МНВК постійно зростала і зміцнювалася по всій країні, як у містах, так і в сільських районах. На жаль зараз деякі комбінати згорнули свою діяльність, але більшість з них, впроваджуючи нові форми і зміст роботи, досить успішно продовжують функціонувати.

Профорієнтація учнів 8-11 класів виділяється в окремий етап, який є визначальним, базовим в усій роботі по підготовці їх до свідомого вибору професії [2,4,5]. На цьому етапі,

враховуючи специфіку діяльності МНВК, передбачається: вивчення наукових основ вибору професії (класифікаційних ознак професій, їх вимог до людини та спорідненість за психологічними ознаками, основних професійно важливих якостей, правил вибору професії); оволодіння методиками самопізнання, самооцінки, розвитку індивідуальних професійно важливих якостей; формування уміння співставляти вимоги професій з власними можливостями та кон'юнктурою ринку праці; створення умов для професійної проби в різних видах професійної (чи наближеної до професійної) діяльності; оволодіння початковими професійними знаннями, уміннями, навичками; адаптацію до нового навчального закладу; формування професійної мобільності, готовності до продовження професійної освіти і самоудосконалення; консультування відносно вибору професії та навчального закладу, формування психологічної готовності до стану професійно незайнятого і в майбутньому до зміни професії. Результатом такої роботи є сформованість в учнів особистісно значимого смислу вибору професії, стійкої професійної спрямованості (професійних намірів, планів оволодіння професією, професійної перспективи), психологічна і практична готовність до активної професійної діяльності, стану незайнятого і її зміни та переорієнтації на нову діяльність.

Ефективність вирішення всіх цих питань можлива лише за умови, що робота з профорієнтації повинна:

- 1) бути невід'ємною частиною всього навчально-виховного і виробничого процесу в МНВК та органічно з ним пов'язаною;
- 2) спиратися на політехнічну і трудову підготовку учнів, на повніше використання всієї матеріально-технічної і навчальної бази МНВК;
- 3) проводитися з урахуванням потреб ринку праці даного району, міста в трудових ресурсах;
- 4) враховувати і вивчати інтереси, нахили, бажання, здібності учнів до того чи іншого виду трудової діяльності, приводити їх у відповідність з вимогами до психофізіологічних особливостей і стану здоров'я кожного школяра;
- 5) бути спрямованою на встановлення найтісніших зв'язків між комбінатом і підприємствами, школами, громадськими організаціями, батьківськими комітетами, службою зайнятості, навчальними закладами міста і області чи району.

Для цілеспрямованої роботи з профорієнтації учнів ті її координації при МНВК повинна бути створена Рада директорів. На її засіданнях вирішуються питання про комплектування груп по профілях трудового навчання в МНВК; про вибір галузей промислового і сільськогосподарського виробництва, а також сфери обслуговування населення і визначення на цій базі профілів початкового професійного навчання, про планування роботи з трудового навчання і профорієнтації в місті чи районі; про спільну роботу шкіл, МНВК, підприємств і громадських організацій з трудової підготовки молоді відповідно до інтересів та нахилів дітей тощо. В центрі роботи Ради, а відповідно і МНВК, повинні бути професійні наміри школярів. Відбір учнів до МНВК і їх розподіл за профілями повинен здійснюватись на основі науково обґрунтованої системи профорієнтаційної роботи з молоддю, головну турботу про запровадження якої мають взяти на себе комбінати при тісному співробітництві з центрами зайнятості, психологічними службами шкіл та професійними навчальними закладами регіону.

Робота з профорієнтації школярів в МНВК проводиться в три або в чотири етапи. Найприйнятнішою є схема роботи, що передбачає чотири етапи.

На першому етапі профорієнтаційна робота проводиться з учнями 8-9-х класів шкіл, закріплених за комбінатом з метою виявлення та формування інтересів і нахилів до певного виду праці, галузі економіки і визначеної професійної діяльності. Кожний з випускників основної школи повинен визначитися у виборі шляху подальшої освіти. В МНВК є можливості повніше враховувати різноманітні інтереси і нахили учнів стосовно їх трудової підготовки, так як навчання тут проводиться за багатьма профілями. Але для того, щоб ці можливості були реалізовані, необхідно поряд із профорієнтацією проводити і цілеспрямовану педагогічну роботу. Учня необхідно розкрити саму проблему вибору професії, ознайомити їх зі спеціальностями, за якими вони можуть навчатися в МНВК, допомогти їм правильно вибрати профіль трудового навчання. Роз'яснення учням проблеми вибору професії проводиться

класним керівником, учителями трудового навчання, керівниками гуртків, методистами з профорієнтації, шкільним психологом шляхом проведення класних зборів, вечорів на тему "Вибір професії", "Твоя кар'єра", спеціальних бесід з проблеми свідомого професійного самовизначення і т.п. Зразковий план бесіди на цю тему включає наступні питання:

1. Значення правильного вибору професії для людини. На переконливих прикладах учням розповідається про важливість і необхідність кожної професії в нашій країні. Однак потреба суспільства в одних значна, в інших – невелика; одні професії, в залежності від здібностей, нахилів і психофізіологічних особливостей людини, оволодіваються швидше і легше, інші – сутужніше. Тому вибираючи майбутню професію треба привести свої нахили і здібності відповідно до потреб народного господарства в кадрах.

2. Продовження навчання після 9 класу. Розповідається про систему професійно-технічної та вищої освіти, навчання в старших класах загальноосвітньої школи та інших видах навчальних закладів (ліцеях, гімназіях і т. п.), вказуються перспективи, які відкриваються перед молодістю людиною після одержання повної середньої освіти і професійної підготовки.

3. Які потрібні знання для правильного вибору професії. Учням розкривається зміст поширених професій сучасного виробництва та сфери обслуговування, характер роботи працівників цих професій; роз'яснюється, як потрібно знайомитися з цими професіями, що потрібно довідатися про них, з яких джерел. Треба також вказати мотиви і критерії вибору професії.

4. Потреби міста чи району в масових професіях, можливості працевлаштування по цих професіях або продовження навчання.

Найдієвішою формою профорієнтаційної роботи з учнями 8-9 класів є екскурсія на МНВК. У ході її учні знайомляться з усіма виробничими підрозділами, кабінетами і лабораторіями, спостерігають за роботою своїх старших товаришів (учнів 10-11 класів), одержують наочне уявлення про продукцію, що випускається комбінатом, про обладнання, пристрої, інструменти, якими користуються старшокласники. Учням 8-9 класів доступно розповідають про зміст праці і вимоги, які висуваються тими спеціальностями, якими можна опанувати на комбінаті. Необхідно відзначити, що на заключному етапі екскурсії (чи циклу екскурсій) учні 9-х класів довідуються про те, що їм необхідно вибрати відповідний профіль трудового навчання в МНВК. Тому їм потрібно попередньо порадитися про це з батьками, класним керівником, одержати консультацію у шкільного психолога та лікаря. Доцільно також проводити збори з батьками тих школярів, що будуть навчатися в МНВК, у зв'язку з необхідністю правильного вирішення питання про вибір профілю трудового навчання їхніми дітьми.

Але найефективнішою формою підготовки учнів до свідомого вибору професії є курс "Основи вибору професії", який повинен читатися учням 9-х класів на базі методичного кабінету з профорієнтації МНВК спеціально підготовленими фахівцями – психологами-профконсультантами. Зміст і методика його вивчення описана нами у ряді публікацій [3,4].

Ефективність профорієнтаційної роботи з учнями на цьому етапі у значній мірі залежить від її своєчасності і систематичності. Передовий досвід з організації професійної проsvіти в МНВК у процесі навчальної і позакласної роботи зі школярами 9-х класів показує, що ця категорія учнів, прийшовши на комбінат у 10 класі, швидше адаптується, успішніше й обґрунтованіше вибирає профіль трудового навчання, одержує більш високі трудові уміння і навички. Тому доцільно вишукувати шляхи залучення учнів 8-9 класів, а якщо є можливість, і учнів 5-7 класів, до навчання і роботи на комбінатах. Найбільш доступною формою такої роботи є позакласна діяльність з технічної і прикладної творчості, робота в трудових об'єднаннях, що організовуються на комбінатах і функціонують у позаурочний і канікулярний час.

Наявний також досвід організації трудового навчання учнів 8-9 класів в умовах МНВК із метою підготовки їх до свідомого вибору профілю навчання в 10-х класах [7,8]. Вивчення окремих розділів чи тем програми трудового навчання для 8-9 класів проводиться в тому чи іншому цеху чи лабораторії комбінату відповідно до тематики матеріалу, що вивчається. Так, наприклад, вивчення електротехнічних робіт проводиться в цеху і лабораторії електротехніки чи радіотехніки, роботи з тканиною – у швейному цеху і т. д. Заняття з учнями проводять фахівці відповідних профілів трудової підготовки на високому педагогічному рівні. Все це дає

можливість познайомити школярів 8-9 класів із профілями трудового навчання в МНВК, вплинувши таким чином на їхні професійні наміри і до кінця 9-го класу розподілити їх за визначеними напрямками початкового професійного навчання в 10-11-х класах з урахуванням їх інтересів і нахилів. При організації трудового навчання учнів 8-9 класів на базі МНВК його доцільно проводити у формі професійних проб, зміст і методика вивчення яких описана нами у ряді публікацій [1].

Трудове навчання учнів 8-9 класів, як показує передовий педагогічний досвід у нашій країні і за рубежом, також як і учнів 10-11 класів, доцільно будувати на основі навчально-тренувальної і продуктивної праці у виробничих умовах. І такі умови мають МНВК. Це дозволяє здійснити диференційований підхід (за основними галузями народного господарства країни та поділом професій на типи і класи) у трудовій підготовці починаючи з 8-го класу, що у свою чергу дасть можливість повніше реалізувати політехнічний принцип і принцип поєднання навчання з продуктивною працею в процесі трудового навчання, а також глибше і цілеспрямованіше проводити профорієнтаційну роботу з учнями.

Після проведення зазначених вище заходів керівники, викладачі і майстри міжшкільних НВК повинні на підставі уточнених даних про потребу підприємств, організацій і установ даного району чи міста в кадрах скласти плани-завдання по комплектуванню навчальних груп, вчасно довести їх до прикріплених шкіл і надати їм допомогу в цій роботі. Працівники МНВК спільно зі школами складають списки учнів із указівкою профілю, за яким вони будуть навчатися; до них додається висновок місцевих органів охорони здоров'я про стан здоров'я кожного учня. Відповідно до цих висновків лікарі медслужби комбінату перевіряють професійні протипоказання. На цьому завершується перший етап роботи з професійної орієнтації в МНВК.

Другий етап профорієнтаційної роботи розпочинається з першого дня перебування учнів 10-х класів в МНВК і продовжується на протязі першого місяця навчання. Він полягає в подальшому розвитку і поглибленні професійних інтересів школярів. Так як вибір учнями 9-х класів профілю трудового навчання не завжди буває досить продуманим і вірним, не завжди відповідає стану здоров'я, нахилам і здібностям, то учням 10-х класів на цьому етапі надається можливість змінювати профіль трудової підготовки.

Тому на початку навчального року зі школярами проводяться докладні бесіди й екскурсії на всі ділянки та підрозділи комбінату. Для цього запрошуються фахівці заводу, фабрики, організації і т. п., кадрові робітники різних професій, передовики виробництва. Наприклад, конструктор розповідає про те, який шлях проходить той чи інший виріб від креслення до зразка. Зустрічі-бесіди з передовиками, новаторами, раціоналізаторами і винахідниками роблять великий виховний вплив на учнів. Захопленість своєю працею, любов до справи, техніки, великий досвід практичної роботи, характерні для таких людей, передаються школярам, спонукаючи в них прагнення опанувати всіма таємницями відповідної професії. Ці бесіди допомагають учням остаточно вибрати профіль трудового навчання в МНВК. Завершується цей етап профорієнтаційної роботи укомплектуванням навчальних груп і закріпленням їх за майстрами комбінату на весь період навчання.

Третій етап профорієнтаційної роботи є самим тривалим і вирішальним, так як він пов'язаний з участю учнів у продуктивній праці на протязі усього періоду перебування їх на комбінаті. На цьому етапі проходить адаптація учнів 10-х класів до умов і змісту занять в МНВК, учні поглиблено знайомляться із системою і змістом роботи з відповідного профілю трудового навчання.

Основне завдання профорієнтаційної роботи на цьому етапі полягає у формуванні в старшокласників готовності до праці з конкретної спеціальності в сучасних умовах. Така готовність повинна ґрунтуватися на політехнічній спрямованості трудового навчання, виховання і профорієнтації. Вирішення вищевказаного завдання відбувається в процесі теоретичних занять, під час виконання лабораторно-практичних робіт, у ході виробничих екскурсій, у процесі продуктивної праці, у позакласній і позашкільній роботі з технічної і прикладної творчості на комбінаті.

У трудовому навчанні, якщо воно проходить в органічній єдності із суспільно корисною, продуктивною працею, професійна орієнтація здійснюється насамперед через саму

працю, через організацію ознайомлюючої роботи з виробництвом і професіями завдяки проведенню виховної роботи, вивчення і консультування учнів. Це підтверджує багаторічна педагогічна практика і наука. Саме праця є головним у профорієнтаційній роботі, а якщо вона правильно організована, задовольняє усім вимогам педагогіки, то в учнів буде сформовано поважне ставлення до працівника, який займається цією працею. Тому школяр повинен сам вирішити, наскільки влаштовує його дана праця, в якій мірі вона співпадає з його професійними намірами на майбутнє.

В основу трудового навчання і виховання школярів покладений політехнічний принцип. Оскільки політехнічна освіта знайомить учнів із самими загальними характеристиками виробництва, передбачає озброєння їх уміннями за допомогою найрозповсюдженіших знарядь праці, включає формування рис творчої особистості, остільки конкретизація цих елементів у трудовому навчанні має широке профорієнтаційне значення. Таким шляхом формуються риси особистості, що носять не вузький і спеціальний характер, а якості, необхідні для людини будь-якої професії.

Під час теоретичних і лабораторно-практичних занять, в ході виробничих екскурсій треба постійно розкривати сутність науково-технічних перетворень, їх економічне і соціальне значення на конкретних прикладах. Учням потрібно розповідати про розвиток місцевих виробництв, про впровадження на них нової техніки і новітніх технологій, звертати увагу на сприятливі зміни у змісті і характері праці робітників цих підприємств. Все це сприяє вихованню у школярів свідомого ставлення до продуктивної праці, до науково-технічної творчості.

Для формування в молоді творчих рис особистості треба на заняттях з трудового навчання використовувати не тільки репродуктивні методи навчання, але і пошукові, дослідницькі, котрі виховують творчу ініціативу і старанність у праці, нестандартність рішень і дисципліну у виконанні завдання. Використання різних форм і методів розвитку технічної творчості на уроках трудового навчання має важливе значення при правильному виборі учнями майбутньої професії. Тому треба використовувати технічну творчість як педагогічний засіб профорієнтації, про які б конкретні професії не йшла мова. Це все сприяє формуванню у школярів професійного інтересу.

Викладачі і майстри МНВК повинні постійно вивчати школярів, розвивати їх професійні інтереси й активізувати їхнє самопізнання і самовиховання. З цією метою, як вказує А. Е. Голомшток, можна використовувати диференційовану шкалу оцінки трудової діяльності школярів у процесі трудового навчання і продуктивної праці. Він пропонує оцінювати наступні показники роботи:

- 1) якість виконуваної роботи, наприклад, точність, шорсткість обробки деталей і т.д.;
- 2) продуктивність праці – час, витрачений на виготовлення одиниці продукції;
- 3) організованість, зібраність у роботі, підготовка робочого місця, швидка реакція на зауваження і вказівки інструктора (майстра виробничого навчання), уважність, акуратність;
- 4) уміння погоджувати теорію з практикою;
- 5) прояв самостійності, елементів раціоналізації, що поліпшують технологію виготовлення деталей, технологію її обробки, складання, налагодження і т. д. [6]

Така оцінка роботи учнів дає можливість викладачу і майстру виробничого навчання судити про відношення до неї учня й у той же момент активізувати процес самопізнання.

Справді, візьмемо якість роботи і продуктивність праці. Високі якість і продуктивність свідчать про досягнення учнями успішних результатів навчання, а також доводять, що навчання проходить успішно. Це вказує на те, що учень має необхідні професійні здібності. Такі якості як організованість, зібраність, уважність, акуратність у роботі, свідчать про серйозне відношення учнів до даної роботи. Але якщо в учня немає цих якостей, то навряд чи його цікавить справа, якою він займається. Уміння поєднати теорію з практикою, прояв самостійності, елементів раціоналізації в роботі дозволяють припускати наявність у школярів творчих здібностей. Викладач спостерігає за учнями в процесі теоретичних занять, лабораторних і контрольних робіт, під час опитування, майстер виробничого навчання – у процесі практичної роботи (виробничі інструктажі, надання допомоги учням в усуненні недоліків і т. д.). Треба брати до уваги все, і те як учень сприймає зауваження, чи вміє він швидко перебудуватися, тримати в порядку робоче місце, чи вміє він пояснити свої дії, зробити

необхідні розрахунки, як вирішує проблеми, які виникають в процесі роботи.

Таким чином, спостерігаючи за роботою учнів, викладач чи майстер може з'ясувати для себе наступні питання: а) можливості учня удосконалити вміння і навички виконавської діяльності; б) ставлення учня до своєї роботи, наскільки воно змінюється в процесі навчання; в) рівень сформованості творчих здібностей учня. Спостереження за навчанням і роботою кожного учня повинне ретельно фіксуватися в спеціальному журналі чи зошиті. Форма записів може бути довільною. Такі спостереження дозволяють викладачу і майстру зробити висновок про відношення учня до роботи, до майбутньої професії, про професійні здібності учня.

Важливе профорієнтаційне значення мають конкурси за фахом, які проводяться на МНВК чи базових організаціях. Конкурси, як правило, проводяться в два тури, кожний з яких має два етапи. I-й етап теоретичний, де учні демонструють свої знання з основних тем профілю: трудового навчання з технології, організації виробництва, охорони праці і т. д.; II етап – практичний, де учні виконують практичні завдання на виготовлення визначеного виробу, правильність виконання прийомів роботи з машинами, механізмами, пристроями, інструментами тощо. Перший тур конкурсу звичайно проводиться на МНВК серед членів бригади, а другий – на робочих місцях базового підприємства, на полях і фермах колективного господарства, у проектних організаціях, у їдальнях, будинках побуту і т. д., де переможці бригадних змагань виборюють звання “Кращий за фахом” на комбінаті.

У деяких МНВК широке поширення набули тижні професійної орієнтації. Кожен місяць у визначений тиждень учні однієї з ділянок знайомлять своїх товаришів з обраної ними професією, її історією, змістом праці, за нею розповідають про свої досягнення в продуктивній праці, демонструють кращі зразки продукції, що випускається ними. Такий захід проводиться в залі комбінату протягом усього тижня і всі учні МНВК мають можливість бути його учасниками.

У роботі з професійної орієнтації максимально використовуються всі технічні засоби навчання, зокрема відеофільми, як найважливіший виховний і профорієнтаційний засіб. Учні демонструють навчальні фільми, де показують окремі технологічні процеси, організацію й економіку праці, передові методи роботи новаторів. Після перегляду відеофільмів проводяться їх обговорення.

Різноманітні форми і методи виховної профорієнтаційної роботи позитивно впливають на відношення старшокласників до праці, на глибоке розуміння громадського обов'язку, розширюють їхнє знання про виробництво і масові професії, вимоги народного господарства, перспективи розвитку тієї чи іншої професії, сприяють свідомому її вибору.

Четвертий етап завершує всю роботу з профорієнтації. На цьому етапі робота з учнями ведеться у процесі екскурсій, бесід, зустрічей з передовиками виробництва, з майстрами “золоті руки” безпосередньо на їхніх робочих місцях. При проведенні цих екскурсій і зустрічей з передовиками виробництва учням демонструють передові прийоми роботи на різних верстатах, машинах, у різних умовах. Мета заключних екскурсій і бесід – допомогти випускникам більш чітко уявити собі особливості праці робітників різних професій і глибше зрозуміти взаємодію між різними видами трудової діяльності.

Дуже важливим моментом цього етапу є участь працівників в МНВК у працевлаштуванні чи визначенні напрямку продовження освіти своїх вихованців після закінчення школи. Звичайно цю роботу починають проводити за місяць-два до закінчення учнями школи разом зі службою зайнятості міста чи району. Наприкінці навчання на МНВК з учнями XI класів і їхніми батьками, на основі узагальнених даних анкет, характеристик класних керівників, викладачів і майстрів МНВК, а також психологічних заключень практичних психологів і медичних висновків лікарів проводяться індивідуальні бесіди і консультації з питань вибору професії, шляхів її одержання і працевлаштування.

Дуже важливе й особливе місце на заключному етапі роботи з трудового навчання, виховання і профорієнтації на МНВК займає організація і проведення кваліфікаційних іспитів на право присвоєння розряду робітничих професій, класності механізатора, тваринника і т. д. з учнями XI класів. Незважаючи на те, що навчання в навчальних цехах комбінату проходить за програмами допрофесійної підготовки, всім випускникам надається право брати участь в таких іспитах. Цим завершується IV етап профорієнтаційної роботи в МНВК, але не закінчується

зв'язок випускників з комбінатом. Більшість з них йде працювати на базові підприємства, вчитися в професійно-технічні училища чи вищі навчальні заклади району чи міста. Вони постійно підтримують зв'язок зі "своїм" комбінатом, надають йому допомогу, ведуть гурткову роботу, беруть участь у роботі конкурсів і т. д.

Робота, яка проводиться в МНВК з професійної орієнтації молоді, включаючи в себе визначення професійної придатності старшокласників, первинний профвідбір і можливість перевірки своїх здібностей і нахилів безпосередньо в процесі праці за тією чи іншою професією є значним і важливим етапом в подальшому життєвому шляху молодого громадянина України. Навчально-виробничий комбінат, як дуже вдала форма трудової підготовки і професійної орієнтації старшокласників має у своєму розпорядженні всі можливості й умови для того, щоб допомогти учням розібратися у величезному світі сучасних професій і спеціальностей, пізнати і вибрати одну-єдину професію, яка приносила б людині радість і задоволення протягом усієї її трудової діяльності, виховувати любов і повагу учнів до праці і людей праці, готовність трудитися на благо своєї Батьківщини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Войтко А. І., Янцур М. С. Професійна активізація молоді на основі професійних проб: Методичний посібник. – Рівне: ДСЗ, РДПІ, 1996. – 56 с.
2. Зінченко В. П., Янцур М. С. Теорія і практика розбудови системи профорієнтації в сучасних умовах // Оновлення змісту і методів психології освіти та професійної орієнтації. Збірник наукових праць: Наукові записки РДПІ. Випуск 4. – Рівне: РДПІ, 1998. – С. 4-15.
3. Клімов Т. І., Сідляр І. В., Янцур М. С. Профорієнтація і методика профорієнтаційної роботи (практикум) / За ред М. С. Янцура. – К.: ДЦЗ, РДПІ, 1995. – 180 с.
4. Пилипчик О. Ф., Тименко М. П., Янцур М. С. Основи вибору професії: Навчально-методичний посібник. – Рівне: ДСЗ, РОУПО, РДПІ, ІП АПНУ, 1994. – 221 с.
5. Положення про міжшкільний навчально-виробничий комбінат. Затверджено наказом Міністерства освіти України від 30.11.1993 р. № 430 // Освіта, № 9-10. – 31.01.1994. – С. 5-6.
6. Голомшток А. Е. Выбор профессии и воспитание личности школьника. – М.: 1979. – 164 с.
7. Поляков В. А., Соколов Б. А., Уланов В. Т. Методика трудового обучения и воспитания учащихся в МУПК. – М.: Просвещение, 1979. – 207 с.
8. Трудовая подготовка учащихся в межшкольных комбинатах. Психологический аспект / Под ред. В. А. Меляко. – К.: Радянська школа, 1988. – 168 с.

Одержано редакцією 20.04.2001

УДК: 370. 013

С. Г. КАРПЕНЧУК

СУТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

Технологія – слово грецького походження, яке в перекладі означає знання про майстерність. Антропологічний підхід дає можливість пов'язати проблему з відповідним світосприйняттям і простежити певну ієрархію в її розвитку. Наприклад, за свідченням перших писань, що дійшли до нас, роз'яснення різних положень представниками древнього світу ґрунтувалися на картині світу, яка включала "чотири починання": вогонь, землю, воду і повітря. Усе існуюче на землі уявлялось як таке, що складається з цих матеріальних починань, у тому числі й душа. Згодом відповідне філософське вчення, засноване на вірі у всезагальну одухотвореність світу, одержало назву "анімізм" (від лат. "аніма" – дух, душа). Але вже тоді вважалося, що між Людиною і Всесвітом має бути відповідна погодженість, гармонія Людини і Світу як невіддільної частини Цілого (за Блаватською).

Пізніше древню світоглядну картину, представлену вище, змінило нове вчення – атомістичне. У найбільш завершальному вигляді це вчення виступало в працях видатного давньогрецького мислителя Арістотеля. За його вченням світ уявлявся як такий, що складається з великої кількості найдрібніших, на далі неподільних атомів, які мають різну величину і здатні рухатись. Рух цей, звичайно, не хаотичний, а відповідно упорядкований. Динаміка руху атомів душі у вченні Арістотеля пояснювалась багатьма із тих явищ, які вивчаються і в сучасній

ЗМІСТ

Переднє слово	3
Поніманська Т. І. Гуманізм і виховання (Філософсько-педагогічний аспект)	4
Киричук О. В. Духовно-катарсична активність виховання як показник ефективності педагогічної системи освітнього закладу	8
Дем'янюк Т. Д. Формування духовної культури учнівської молоді в системі шкільної освіти і виховання	14
Бех І. Д. Сучасна парадигма виховання в умовах позашкільного закладу	17
Тимощук Н. С. Вихователь і вихованець в умовах особистісно орієнтованих виховних технологій	19
Петренко В. В. Впровадження інноваційних технологій національно-патріотичного виховання учнів у сучасній школі: психодіагностичний аспект	26
Дацун О. В. Шляхи впровадження національного виховання у навчальний процес вищих медичних навчальних закладів I-II рівнів акредитації	31
Рабченюк Т. С. Педагогічне керівництво розвитком учнівського самоврядування	34
Березяк І. І. Самовдосконалення як важливий фактор формування особистості підлітка	40
Рощенко А. М. Адаптація студентів-першокурсників до навчання і виховання в закладах освіти	45
Середович В. В. Розвиток пізнавальної активності учнів початкових класів засобами образотворчого мистецтва	52
Терешко Л. В. Проблема мовленнєвої активності дітей дошкільного віку у процесі пізнавальної діяльності	59
Науменко Р. А. Інноваційні процеси у позашкільному закладі відповідно до Закону України “Про позашкільну освіту”	62
Первушевська І. О. Організаційно-педагогічні умови інноваційної діяльності в позашкільному закладі нового типу	64
Жевага С. І. Спільна діяльність сім'ї та школи з фізичного виховання підлітків	70
Черній А. Л. Перспективні форми і методи вдосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів	74
Павелків О. М. Формування інтересу старшокласників до професій як психолого-педагогічна проблема	77
Романчук В. А. Сучасні проблеми підготовки старшокласників до вибору майбутньої професії	82
Гриценко Л. О. Формування національно-духовної культури студентів при вивченні народних художніх ремесел	85
Федорченко Т. Є. Формування духовної культури неповнолітніх – провідний первентивний фактор в освітньо-виховному процесі	89
Дупак Н. В. До проблеми підготовки вчителів праці	94
Титаренко В. П., Чорнусь Т. М. Національно-культурні традиції плетіння у навчально-виховному процесі майбутніх вчителів	99
Цвірова Т. Д. Формування творчої особистості у клубі по роботі з дітьми та дорослими “Ровесник”	103
Янцур М. С. Особливості профорієнтаційної роботи з учнями у міжшкільному навчально-виробничому комбінаті	106
Карпенчук С. Г. Сутність педагогічної технології	112
Петренко О. Б. Творче використання досвіду В.Сухомлинського в сучасній сімейно-родинній і шкільній практиці	118
Наумчук Г. І. Основні завдання та зміст національного виховання дітей в сім'ї	125
Тюска В. Б. З історії розвитку клубної діяльності: педагогічний контекст	127
Бричок С. В. Специфіка виховного процесу у церковнопарафіяльній школі: екскурс в історію	133
Дичківська І. М. Взаємодія індивідуально-особистісного та соціально-релевантного у педагогіці общинності	136
Козяр М. М. Вплив міжпредметних зв'язків вищої математики, обчислювальної	141

техніки на засвоєння студентами знань з інженерної та машинної графіки	
Дем'янюк Т. Д. Модифікація змісту, форм і методів позашкільної освіти в умовах дослідно-експериментальної роботи	144
Белова С. А. Інноваційні технології ХХ ст. та антропософська педагогіка Р.Штейнера . .	148
Сойчук Р. Л. Диференціація навчального процесу у британських об'єднаних школах . . .	152
Новак О. В. Педагогічні умови засвоєння підлітками народних традицій, звичаїв, обрядів у процесі позаурочної діяльності	157
Тюльпа Т. М. Соціально-політичні передумови розвитку естетичного виховання школярів України в 1917-1920 рр.	161
Пальчевський С. С. Методи інтенсивного вивчення іноземних мов І. Ю. Шехтера і Г. О. Китайгородської	164
Відомості про авторів	169

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 17

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор Дем'янюк Т. Д.

Технічний редактор Курченко Н. Б.

Комп'ютерна верстка Бондар А. М.

Здано до набору 10.06.2001 р. Підписано до друку 29.06.2001 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 21,038. Обл. вид. арк. 21,652. Замовлення № Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31

Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 17. — Рівне: РДГУ, 2001. — 173 с.

ISBN 966 — 7281 — 06 — 8.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

ББК 74.20